

Adolescència i identitat. El repte de les noves generacions d'origen immigrant

Andreu Mir

RESUM

L'elenc de canvis socials dels darrers decennis s'ha projectat en el fenomen de l'adolescència, la qual cosa ha acabat alterant els itineraris de configuració identitària. La naturalesa d'aquest nou context esdevé universal i, en efecte, també afecta els col·lectius d'adolescents nousvinguts. Aquests col·lectius afronten el repte identitàri enmig d'una atmosfera plena d'interrogants, ja que han d'avançar simultàniament fent front a la transició vital (inherent a l'adolescència) i a la cultural (pròpia de la migració).

RESUMEN

El elenco de cambios sociales de los últimos decenios ha tenido una proyección en el fenómeno de la adolescencia, lo cual ha acabado alterando los itinerarios de configuración identitaria. La naturaleza de este nuevo contexto se muestra universal y, en efecto, también afecta a los colectivos de adolescentes inmigrantes. Estos colectivos, afrontan el reto identitario en una atmósfera llena de interrogantes, ya que avanzan inmersos entre dos transiciones simultáneas: la vital (inherente a la adolescencia) y la cultural (propia de la migración).

I. INTRODUCCIÓ: EL DESAFIAMENT D'ENTENDRE L'ADOLESCÈNCIA

Tothom sap que l'adolescència representa un període de canvis en el qual es produeix un procés de transició entre la infància i la vida adulta (Ortuño, 2014). Així, quan tenim entre les mans aquest terme, ens referim a tot un procés antropològic que enfoca aquells anys en què les persones deixem la innocència pròpia de la infantesa, emperò sense que això impliqui el fet d'haver adquirit la maduresa suficient per poder fer front amb garanties a la vida adulta.

Una de les característiques que sovint acompanya l'adolescència és l'ambigüitat. De fet, no es tracta d'una etapa ben definida en la qual els seus integrants mostren un perfil més aviat homogeni. Tanmateix, és per aquest motiu que s'explica que, a diferència d'altres etapes vitals, quan parlem d'adolescència no ens podem referir amb nitidesa a un període ben acotat pel que fa a l'inici i, sobretot, a la finalització. En tot cas, sembla que les pautes socials, que marquen el ritme del temps en les societats europees, mostren un allargament progressiu d'aquesta etapa vital, en favor de retardar l'entrada definitiva a la vida adulta.

Precisament, una de les principals novetats que han incorporat aquestes societats durant els darrers decennis ha estat la consolidació de mecanismes generadors i reguladors d'unes noves conductes que ens han conduït cap a un nou escenari de relacions socials. En aquest sentit, l'entrada a una economia estructurada a escala global –impulsada a partir de la dècada dels seixanta i producte d'una redefinició del sistema lliurecanvista heretat de la Revolució Industrial– va marcar el punt de partida de les societats postmodernes, les quals han anat madurant cap al que s'ha anomenat “societats en xarxa” (Castells, 2000). Del catàleg d'aportacions que incorporen aquests corrents actuals, convé destacar que estimulen el naixement de societats més flexibles i canviants. De fet, aquests nous temps “líquids” (Bauman, 2007) es poden interpretar a partir de la inestabilitat que envolta la idiosincràsia d'aquest moviment coetani. En relació amb aquest context, s'ha tendit a relacionar el

tarannà individualista dels entorns capitalistes amb la contínua necessitat que mostren els adolescents de diferenciar-se de la resta i de mostrar-se contínuament diferents (LeBreton, 2012).

A partir d'aquesta obsessió pel canvi, es fa difícil trobar grans models normatius aplicables a la generalitat, és a dir, actualment es fa difícil trobar esquemes (econòmics, socials o culturals) de llarga vigència. Transportant aquesta visió al fenomen que ens ocupa, ens haurem de referir a l'adolescència com un procés que s'esdevé sotmès a diverses interpretacions socials, que en fan un concepte poc clar i exposat a contínues contradiccions. Dicotomies com ara el fet de ser estudiant o treballador, estar solter o casat, treballar o estar a l'atur, viure amb la família o sol ja no tenen un protagonisme absolut en unes societats plàstiques que compten amb uns recorreguts incerts, sense la solidesa d'uns valors tradicionals i que romanen sotmeses a vertiginoses alteracions.

La conseqüència immediata de tot això és que ens veiem obligats a replantejar la conceptualització de l'adolescència i a proposar un model més obert del fenomen mateix. No debades avui ja són pocs els joves que són capaços d'escapar d'aquests nous patrons d'adolescència, ja que gairebé tots els trajectes educatius, ocupacionals o familiars es veuen abocats a haver de conviure amb aquesta realitat. Tal com hem assenyalat, la inestabilitat —moltes vegades traduïda en precarietat— apareix en la vida de molts d'aquests joves en diversos àmbits: en qüestions laborals, en les relacions d'amistat, en les estructures familiars, etcètera (Schreck, A. i Páramo, M., 2013).3--

A causa d'aquesta situació, els adolescents d'avui en dia tenen unes vides que Machado Pais (2000) qualifica com "absolutament oscil·lants i reversibles". Aquesta manca d'estabilitat s'acaba projectant en un relativisme que els aboca a dubtar d'aspectes tan essencials com ara els consells o les indicacions que puguin rebre des del seu entorn familiar més proper, de la validesa real de les qualificacions educatives o, fins i tot, de la utilitat de la inserció en el mercat laboral. Alguns observadors atribueixen aquestes situacions de desencant o de certa decepció al desnivell que hi ha entre les expectatives creades per aquestes noves generacions (en moltes ocasions alimentades pels nous mitjans de comunicació) i l'exigència intrínseca que depara la realitat.

A partir d'aquest punt es poden interpretar algunes conductes i actituds tutelades pels adolescents que ens envolten, els quals sovint sorprenen la societat adulta a través de conductes socials fins ara inèdites, com ara que siguin capaços de posar en marxa activitats sense tenir un projecte definit o bé que s'aventurin a emprendre accions sense haver pensat abans en les estratègies necessàries per dur-les endavant. De fet, els joves contemporanis viuen instal·lats en la immediatesa del present i poques vegades el futur apareix com una font de preocupació per a ells.

Amb tot, sembla que les societats occidentals encara no han estat capaces de trobar les estratègies necessàries per poder incorporar amb garanties aquestes persones a la vida adulta, tot i que es tracta d'una etapa a la qual la societat atorga un ordre preferent, ja sigui quan ens hi referim com a nivell de desenvolupament del cicle vital del subjecte o bé quan parlem del grup social que es troba a les portes de les estructures i institucions col·lectives. L'efecte immediat d'aquesta problemàtica és la sensació d'incomprensió i fins i tot de soledat amb la qual avancen cada vegada més adolescents enmig d'un entorn que els resulta estrany i que no acaben d'interpretar amb nitidesa i claredat. Aquesta atmosfera de desconcert lògicament agreuja el caràcter traumàtic d'un

període que es caracteritza per introduir un nou estatus a l'individu, fet que sempre resulta un repte tacat de dificultat.

2. ELS CANVIS DURANT L'ADOLESCÈNCIA: LA RECERCA DE LA IDENTITAT COMA META FINAL

L'impàs que implica el fet de ser adolescent ens condueix de manera innegociable a haver de referir-nos a una etapa d'acomiadaments i benvingudes. Tanmateix, és a través d'aquest peculiar transepte que la persona deixa enrere el seu cos d'infant, a la vegada que també s'escapa de manera progressiva de la protecció dels pares o de la innocència tan característica de les etapes inicials de la vida. Situant-nos a l'altre costat, veiem que una de les grans preocupacions de l'individu adolescent és adoptar quotes superiors d'autonomia en el seu comportament i, en relació amb aquest fet, es fa possible detectar tot un seguit de potencialitats, instruments i recursos que l'adolescent ha d'explotar durant aquesta etapa:

- a) És una etapa en què hi ha la possibilitat d'accedir a formes de pensament més complexes i descontextualitzades per a l'anàlisi i comprensió de la realitat que ens envolta.
- b) També esdevenen habituals les millores de les capacitats metacognitives. Endemés, també es veu augmentada la capacitat per planificar, regular i optimitzar de manera autònoma els seus propis processos d'aprenentatge.
- c) Es potencien les capacitats de revisar i reconstruir la pròpia identitat personal (revisió de l'autoconcepte, l'autoestima, l'autoimatge i el nivell d'aspiracions).
- d) També apareix la possibilitat d'accedir a noves formes de relació interpersonal i social (redefinició de la relació amb el nucli familiar, ampliació i aprofundiment de l'intercanvi amb els iguals, inici de les relacions de parella, extensió de l'espai global de relació i intercanvi social).
- e) No es poden obviar els processos a partir dels quals l'individu assumeix uns nivells més elaborats de judici i raonament moral, i estableix una moralitat autònoma; possibilitat de donar suport al judici moral propi amb principis i de regular el comportament propi.
- f) Hi ha un augment en les facultats per elaborar, establir i implicar-se en projectes i plans de futur personal i socialment valorats, i s'assumeixen determinades actituds, valors, ideologies i comportaments morals i formes de vida.
- g) Finalment, també es dóna la possibilitat d'experimentar determinats comportaments propis de la vida adulta, com ara l'elecció i l'acompliment d'un rol laboral i professional determinat.

Tanmateix, no es pot completar l'anàlisi sense tenir present que es tracta d'una etapa complexa que va acompanyada d'un cúmul de novetats, algunes de les quals poden arribar a ser traumàtiques. Un exemple d'aquest tarannà són els canvis fisiològics que es viuen durant l'etapa de la pubertat, els

quals estan directament relacionats amb un intens procés de desenvolupament dels òrgans sexuals (Ortuño, 2014). Concretament, els canvis físics impliquen tot un seguit d'alteracions que poden ser considerades com a menors. Així, amb l'arribada d'aquesta etapa, s'experimenta un desenvolupament de les característiques sexuals primàries (relacionades amb els òrgans de reproducció: creixement de penis, testicles, ovaris, úter, vagina, clítoris i llavis genitals majors i menors), un desenvolupament de les característiques sexuals secundàries (aparició del pèl púbic i axil·lar; en els barons, la barba i el pèl en les extremitats i el pit i, en les dones, aparició del botó mamari i el desenvolupament dels pits, canvis de veu i, posteriorment, la menstruació).

A tots aquests avanços, cal afegir-hi l'aparició de la maduresa sexual (capacitat reproductiva), el desenvolupament de les glàndules sudorípares i sebàcies, així com l'increment en la velocitat de creixement, el canvi en les proporcions corporals, el pes, la força i la coordinació motora. Endemés, a aquest extens compendi d'alteracions s'hi ha de sumar el descobriment de la pròpia sexualitat que es considera fruit d'un estimulador atractiu sexual que converteix aquesta temàtica en una de les principals preocupacions del subjecte adolescent.

Com és previsible, la magnitud i la naturalesa d'aquest catàleg de novetats té una projecció en la dimensió psicològica de la persona. De fet, davant aquest nou escenari és força habitual que els joves manifestin certes conductes de descontrol i confusió, que esdevindran més o menys traumàtiques en funció dels recursos interns que tingui el mateix adolescent per fer-hi front. Emperò, en la digestió d'aquests canvis, també resulta fonamental tenir en compte l'entorn. No debades, el grau d'èxit obtingut davant el repte també dependrà de les ajudes que pugui rebre des de l'exterior per intentar que aquestes dificultats es minutzin tant com sigui possible (Rodrigo i Medina, 2006).

Així, no és estrany que les noves situacions que els toca viure a aquests adolescents impliquin el fet d'haver de conviure entre continus canvis emocionals, segons els quals l'individu alterna moments d'excessiva eufòria amb altres d'un pessimisme absolut. Aquesta manca d'equilibri acaba per tenir repercussions en el camp de les relacions interpersonals, fet que es pot observar quan s'analitza el caràcter inestable de les relacions d'amistats que tenen molts d'aquests adolescents.

Enmig d'aquesta realitat peculiar, l'individu inicia per primera vegada una tasca de profunda introspecció i, ja allunyat de la innocència infantil, l'adolescent es planteja per primera vegada qüestions tan transcendents com ara: *qui sóc?, qui hauria de ser?, o qui m'agradaria ser?* Així, el període de l'adolescència pot ser concebut com una fase d'introspecció, que en alguns casos ha arribat a ser qualificada com de migració cap a l'interior de l'individu mateix. En relació amb això, l'adolescència podria ser concebuda com una etapa de "moratòria psicosocial" (Erikson, 1986). Precisament arran de la qualificació "psicosocial" exposada per aquest autor, podem observar la doble vessant amb la qual es presenta aquest fenomen; per una banda, esdevé un procés que afecta l'esfera personal, però, per l'altra, implica mantenir fortes relacions amb l'exterior, fet que el fa una mica contradictori. En efecte, aquesta atmosfera d'ambigüitat s'acaba transformant en un condicionant que determina la naturalesa dels processos de configuració identitària que són tan rellevants en aquestes edats.

Amb tot plegat, si ens submergim en el camp de les identitats, veiem que les persones, quan ens trobem en aquesta fase transitòria, sentim la necessitat imperiosa de diferenciar-nos de la resta

d'individus i presentar-nos com un element únic i diferent de la resta d'integrants de la comunitat. No són pocs els casos que donen exemple d'aquesta darrera afirmació; a títol d'exemple, els joves anhelan desmarcar-se de l'entorn (sobretot dels pares i els altres adults) quan fan servir determinades vestimentes gens convencionals si són comparades amb les que porten moltes altres persones.

Malgrat que tenen aquesta necessitat de sentir-se especials, els adolescents també mostren una certa voluntat de cercar elements comuns que els permetin relacionar-se i ser relacionats amb altres persones de la seva edat, tot amb l'objectiu d'evitar una de les principals amenaces de l'adolescència: la soledat. En definitiva, l'èxit que tindran aquestes generacions en la seva empresa de construir la seva pròpia identitat dependrà del fet que trobin un equilibri entre aquests dos processos tan diferents.

Sigui com sigui, el concepte de "tribu" –entès com el grup d'amistats amb les quals l'individu se sent plenament identificat– esdevé força rellevant a l'hora d'entendre com van modelant la seva identitat aquests individus. De fet, és a través d'aquest sentiment de pertinença grupal que l'adolescent neutralitza la sensació de buit existencial que acompanya el fet de no trobar resposta a segons quines preguntes i, a més, esquivia l'abandonament i la soledat. Els nois que se senten abrigats per un col·lectiu d'amics troben més facilitats a l'hora superar tot aquest seguit d'obstacles (Rodrigo i Medina, 2006). En concret, les aportacions rebudes tenen a veure amb:

- Evitar la soledat, a través d'aquesta sensació de sentir-se part d'un col·lectiu en què un juga un rol determinat que, molt sovint, esdevé canviant. Precisament, aquesta consecució que assoleix la persona durant l'adolescència serà la que, durant la vida adulta, ens permetrà assumir els codis necessaris per poder formar part de diferents agrupacions i establir els criteris suficients per ser capaços de poder diferenciar els nostres grups d'altres que hi pugui haver en el nostre entorn.
- Definir-se un mateix a partir de la influència directa que exerceixen sobre aquests subjectes les característiques de la tribu i dels seus membres, trets davant els quals se senten plenament identificats i compromesos. Evidentment, la fita de definir-se un mateix durant aquests anys de joventut marcarà i condicionarà d'alguna manera l'elenc de valors, metes i creences que conformaran la persona durant la seva edat adulta.

Sigui com vulgui, aquest procés de construcció identitària –característic de grups de població adolescents– actualment s'ha d'emmarcar dins les condicions concretes del moment en què ens trobem: l'era postmoderna (Dunbar, 2002). Com hem dit anteriorment, de la idiosincràsia que exhibeixen les societats coetànies es desprenen uns paisatges socials eminentment volàtils i diversos, que sovint es caracteritzen per la seva naturalesa efímera i canviant. La conseqüència immediata que genera aquest nou panorama té molt a veure amb un nou marc de relacions entre persones i també entre col·lectius (Felipes, 2015).

En qualsevol cas, sembla evident que els adolescents estan exposats de manera innegociable a tot un seguit d'alteracions que marquen les seves vides, a curt i també a llarg termini. L'adjectiu *innegociable*, que apareix en la darrera afirmació, no és banal, atès que són ben pocs els adolescents

que poden esquivar aquest sinuós procés. Precisament arran d'aquesta realitat, veiem que els grups d'adolescents d'origen immigrant no en són una excepció, car també formen part d'aquesta nova nomenclatura social. Tot i això, ens trobam davant uns col·lectius d'adolescents que presenten uns trets peculiars a causa de la seva experiència migratòria, fet que els aboca a haver de conviure amb tot un seguit de problemàtiques associades que, d'una manera o altra, acaben condicionant directament els seus costosos processos de configuració identitària.

3. LA CRISI D'IDENTITAT EN ADOLESCENTS D'ORIGEN IMMIGRANT: ENTRE DOS ESGLAONS VITALS, ENTRE DUES CULTURES

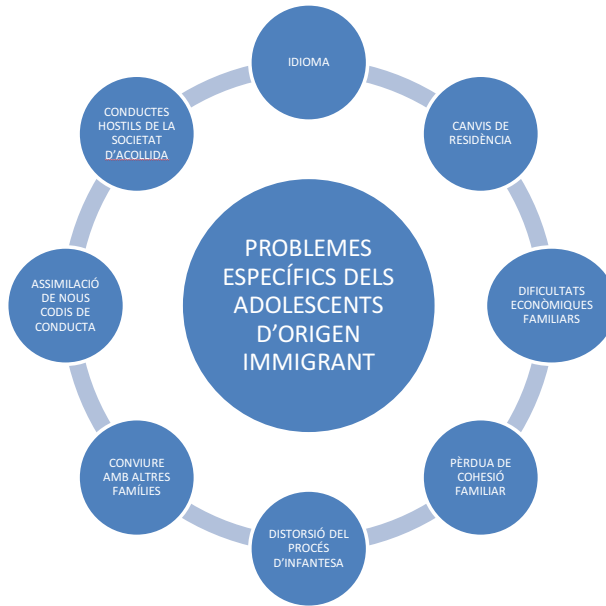
Les problemàtiques que s'associen a l'adolescència mostren un impacte força eloqüent en la quotidianitat de l'individu, ja que afecten d'una manera integral la persona. De fet, l'adolescència esdevé una etapa traumàtica per a bona part d'aquells que l'han viscuda, com hem anat veient en els punts precedents.

Transeptes tan essencials per a la persona com ara el desenvolupament intel·lectual, les alteracions emocionals, el nou marc de relacions interpersonals o el descobriment del sexe formen part indissoluble d'aquest itinerari vital tan complicat. La fita que tenen totes i cada una d'aquestes modificacions no és altra que l'assoliment d'una identitat pròpia i particular que, a la vegada, es presenta en concordança amb el context social que acompanya l'individu. Molt sovint, quan s'analitzen problemàtiques o dificultats manifestades per adolescents d'origen immigrant, s'oblida que es tracta de persones exposades a tot aquest seguit d'alteracions que, en el cas d'aquests al·lots, es veuen maximitzades per l'atmosfera que els envolta habitualment, la qual va acompanyada d'un conjunt de dificultats específiques que apareixen il·lustrades a la figura 1.

Òbviament, en el rerefons de totes aquestes conjuntures apareix la necessitat de configuració identitària per part del subjecte que, en aquesta mena de casos, es veu immersa en un procés dual: per una part, s'emmarca en els canvis característics de l'adolescència i, per l'altra, es realitza formant part d'un procés progressiu d'adaptació a l'entorn en què interactuen variables tan determinants com l'ambient familiar o els amics. D'alguna manera, fem esment dels processos de "transicions simultànies" segons les quals la persona ha de fer front de manera paral·lela a dos processos de canvi intensos: l'adolescència i la migració (Figuera; Torrado; Llanes i Pol, 2012). Cada una d'aquestes variables representa models socials i culturals que en alguns casos no coincideixen i es mostren com a oposats, fet que incentiva activament l'aparició de tensions en l'individu (Giró, 2003).

Tanmateix, existeixen realitats personals, familiars i també d'entorn social força diverses, de tal manera que no podem analitzar des d'una mateixa perspectiva joves que, tot i ser d'origen immigrant, han passat bona part dels seus anys d'infantesa en la societat de destí migratori, i altres que s'han incorporat a aquest nou entorn més recentment i que han crescut als seus països d'origen. És per això que resulta molt interessant diferenciar els col·lectius de nouvinguts que han arribat en etapes infantils o han nascut a les societats de destí migratori, d'aquelles persones que han emigrat havent viscut bona part de la seva infantesa al seu territori d'origen.

FIGURA 1. DIFICULTATS ADDICIONALS QUE ACOMPANYEN EL TRÀNSIT DE L'ADOLESCÈNCIA DE JOVES D'ORIGEN IMMIGRANT

Font: elaboració pròpia.

- **Adolescents que han viscut la infantesa als seus països d'origen**

Normalment, es tracta de persones que en plena etapa adolescent parteixen (bé amb les seves famílies o bé sols per reunir-s'hi) de la societat on han nascut i han viscut durant els primers anys de vida, per dirigir-se a un nou indret que desconeixen completament. El panorama immediat que es desprèn d'aquesta situació no és altre que els joves que aterren sense tenir una idea mínimament clara d'aspectes tan importants com ara l'idioma que es parla o dels codis de conducta social que es manegen en la societat que els rep. L'enorme magnitud de les incògnites que formen part d'aquest nou ambient sovint va lligada a un procés d'aclimatació a aquestes noves condicions, fet que mai resulta cosa senzilla. Tanmateix, esdevé força freqüent veure que aquests adolescents associen l'elenc de traumes d'aquesta etapa únicament amb el procés migratori, tot deixant en l'oblit que estan vivint un període de les seves vides que inclou dificultats inherents a la seva pròpia naturalesa.

Com hem assenyalat en les línies precedents, la significació que tenen els amics en aquestes edats resulta fonamental a l'hora d'explicar segons quins fenòmens que envolten la vida d'aquests joves. Així, entre les dificultats que més es donen en els adolescents d'origen immigrant, sens dubte abunden aquelles que estan relacionades amb problemes de convivència amb altres joves de la

seva mateixa edat. Molts d'aquests immigrants se sorprenden quan arriben al nostre territori, ja que observen que en la societat d'acollida els al·lots de la seva mateixa edat es dediquen a ser "adolescents", és a dir, es dediquen a tenir un estil de vida i a fer una sèrie d'activitats totalment desconegudes pels joves que viuen als països des d'on arriben. Si bé la sorpresa inicial la perceben ells mateixos en el moment en què són escolaritzats, a mesura que va passant el temps esdevé també una novetat per a les seves famílies, just quan aquests adolescents comencen a incorporar algunes de les pràctiques pròpies dels joves de la societat on viuen.

Tampoc no és estrany trobar qualche pare que no acabi d'assimilar alguns d'aquests canvis i això pot acabar desembocant en escenes de tensió familiar. Aquests col·lectius no només aterren en un entorn desconegut i amb escasses eines per a una integració ràpida, sinó que també es veuen obligats a descobrir i assumir formes de ser que fins ara eren estranyes en el seu propi entorn (Funes, 2000).

- **Adolescents d'origen immigrant que han crescut en la societat d'acollida**

La principal diferència entre aquests joves i els altres és que trobam persones que ja acumulen una certa experiència com a ciutadans de la societat que just ara els acull, amb la qual cosa ens referim a individus que han rebut respostes socials, educatives i assistencials orientades a poder assolir una integració més plàcida, tant per a ells com per als seus familiars. Tot i que es tracta d'adolescents que ja estan aclimatats al context que els envolta, determinades experiències del passat sovint apareixen durant aquesta transició cap a la vida adulta. De fet, és habitual que en aquest moment es posin de manifest determinades tensions, precarietats o dificultats viscudes en etapes anteriors.

En aquest sentit, no és estrany que es tracti de persones que hagin viscut infàncies marcades per situacions adverses, com ara els problemes derivats de la separació dels pares o germans –pèrdua de la cohesió familiar, tan important en aquestes primeres etapes de la vida–, les tensions generades com a conseqüència dels continus canvis de residència, les problemàtiques derivades de l'arribada a un nou entorn ple de novetats –que normalment en els primers moments s'interpreten com a hostils–, l'assimilació de nous codis de conducta social que en ocasions són oposats a aquells que es marquen des de casa, etcètera. La suma de tots aquests escenaris, generalment deriva cap a una ruptura del procés natural de la infantesa que es posa de manifest durant l'adolescència.

Amb tot, és durant aquesta etapa que emergeixen els trastorns que s'han anat incubant durant la infantesa i, és per aquest motiu, que el subjecte es veu obligat a haver de digerir la inseguretat acumulada amb l'entorn. Tant és així, que en l'adolescència es desvelen alguns misteris apareguts durant els anys d'infantesa, per exemple, el fet de sentir que es rep un tracte diferent de la resta. La interpretació de tots aquests processos no és fàcil ni tampoc immediata, fet que ens ajuda a entendre determinades personalitats explosives o poc predisposades a la interacció amb els altres que mostren alguns d'aquests joves. Cal recordar que es tracta d'individus que no només han de fer front a la vertiginosa inestabilitat del període que viuen, sinó que també han de combatre les turbulències pròpies de l'atmosfera que els envolta.

En general, a l'hora d'interpretar els processos de construcció identitària d'aquests adolescents, s'ha de tenir en compte la pressió que exerceixen dos elements importants: per una banda, han de conviure amb les condicions i actituds marcades des de les pròpies famílies i, per l'altra, també han d'actuar tenint present les conductes (d'integració, de rebuig, etc.) de les societats d'acollida. Malgrat que es tracta de joves que ja són producte dels nostres propis sistemes d'escolarització i dels nostres processos d'integració, mantenen bona part de les peculiaritats d'aquells que arribaren d'infants.

En conseqüència, tot i que acumulen un cert bagatge com a membres de la societat de la qual ara formen part, molts d'ells encara romanen estretament lligats a la realitat que viuen les seves famílies, per la qual cosa moltes d'aquestes persones es troben submergides en bona part de les dificultats que sovint acompanyen la migració. A tot això s'ha d'afegir que la societat d'acollida sovint els identifica de la mateixa manera que ho fa amb la resta d'immigrants, fet que els impedeix sentir-se plenament membres de la comunitat on viuen. Tant és així que segueixen sent persones que reben la qualificació "d'estrangers" o "d'immigrants", tot i que són persones que han nascut aquí.

Com hem dit, els adolescents relacionats amb processos migratoris estan molt condicionats pels seus orígens a l'hora d'haver d'iniciar la configuració de la seva identitat. Amb tot, es tracta de persones habitualment sotmeses a severes tensions originades com a conseqüència de la contínua disjuntiva que hi ha entre el fet de mantenir-se fidels als dictàmens dels pares o familiars (els quals habitualment tendeixen a mantenir conductes pròpies del lloc d'origen) o bé optar pels valors de la societat d'acollida que sovint encarnen figures com els amics o l'escola (que incorporen nous codis els quals es presenten com més atractius i que impliquen un cert grau de compromís).

Normalment, mai no es tanquen a seguir un dels dos models identitàris i és habitual que vagin barrejant elements de les dues parts. D'aquesta manera, amb certa freqüència aquests joves són capaços de desplegar tot un seguit d'estratègies que els faciliten mantenir llaços simultàniament amb les dues cultures. El procés de construcció identitària en adolescents d'origen immigrant ens permet interpretar dos grans tipus d'estratègies (Giró, 2003). La primera consistiria en el fet que el jove, des d'un primer moment, intenta aconseguir una identificació ràpida amb el grup majoritari (societat d'acollida). La segona estratègia consisteix en un manteniment de certa distància i recel cap al grup majoritari, perquè la persona interpreta que se'n deriven les principals dificultats en el seu procés d'integració social. Entre aquests dos posicionaments hi hauria una tercera alternativa que, per ventura, seria la més adequada.

En aquest cas, la reacció de l'adolescent consistiria a mostrar una actitud positiva amb l'objectiu d'adoptar el millor de les dues propostes que acabem d'explicar: mantenir una vinculació estreta amb els referents més significatius amb els quals es va conviure durant l'etapa de la infantesa (aquells que estan representats per la família, els amics del mateix país d'origen, etc.) i, a l'hora, ser capaç de desplegar suficients habilitats socials per aconseguir un nivell d'integració en la societat d'acollida.

En definitiva, sembla que aquestes noves generacions estan duent a terme uns processos de configuració identitària que, tot i que tenen punts en comú amb la cultura d'origen i també amb la societat que els acull, presenten unes característiques absolutament peculiars en relació amb les

de les generacions que hi ha hagut fins aleshores. L'observació dels comportaments, els valors i les conductes que es desprenen d'aquestes noves identitats serà un dels grans reptes de la comunitat científica del començament del segle XXI.

4. A MODE DE CONCLUSIÓ

Un dels fenòmens que té més rellevància en el panorama social del segle XXI és el de l'adolescència. Històricament, aquest període vital ha estat concebut com una simple fase natural de transició cap a la vida adulta, emperò el conjunt d'alteracions inherents a la contemporaneïtat han estimulat tot un seguit d'interpretacions d'un fenomen cada vegada més exposat a l'ambigüitat. En qualsevol cas, la poca nitidesa amb què es presenta el concepte que ens ocupa no va dissociada de la naturalesa de l'època que vivim, que està incentivant societats cada vegada més inestables, exposades a continus qüestionaments fruit del relativisme coetani.

Així doncs, és en aquest context que s'ha de situar l'anàlisi de l'adolescència hodierna. Com en qualsevol etapa de transició, aquesta implica la vivència de tot un conjunt d'acomiadaments i la benvinguda de tot un seguit de reptes que es viuran amb més o menys èxit depenent de la naturalesa de l'individu mateix, a més del suport que rebí del seu entorn. Tanmateix, el conjunt d'alteracions que viu l'individu durant aquests anys (tant físiques com psicosocials) acaben conduint-lo cap a situacions de certa inestabilitat i és enmig d'aquesta realitat que es comencen a plantejar qüestions tan essencials com: *qui sóc?*, *qui hauria de ser?*, o *qui m'agradaria ser?* En definitiva, es tracta de viure el costós procés de configurar la pròpia identitat en què l'individu combina dues ambicions: la de definir-se un mateix com a element diferent a la resta i la de formar part d'un conjunt en què pugui ser reconegut.

Sigui com vulgui, la major part dels processos que acabem d'assenyalar esdevenen universals i són viscuts amb més o menys encert per les persones adolescents. Precisament, aquest caràcter universal dels canvis d'aquesta etapa ens submergeix en la doble dificultat que viuen els joves d'origen immigrant, els quals han de combatre una transició simultània: el fet de ser adolescents i immigrants alhora.

Tot i que hi ha diferències depenent del període d'arribada d'aquests adolescents immigrants, generalment es veuen condicionats a engagar els seus processos de construcció identitària a través dos agents fonamentals. Per un costat, sovint senten la necessitat de mantenir certs llaços de fidelitat amb la cultura dels seus orígens, que normalment és representada pels pares i familiars. Per l'altre costat, els amics o l'escola esdevenen elements que suggereixen que aquests joves s'han de fer seus aspectes propis de la cultura que els envolta.

Enmig d'aquesta dicotomia, n'hi ha que opten per mantenir un cert recel vers la societat majoritària a la qual s'atribueixen les culpes del seu fracàs en el procés d'integració, emperò també trobem casos adversos d'adolescents que mostren actituds de certa "submissió" amb la societat de destí migratori, en pro d'integrar-se més ràpidament i fàcilment. Amb tot, hi ha una tercera via que barreja les dues anteriors i que proposa mantenir els referents més significatius dels models identitàris

propis dels països d'on vénen, i que alhora es despleguin tot un seguit d'habilitats socials per tal de poder completar amb èxit el procés d'integració. D'aquesta manera, les generacions filles de la immigració avancen amb unes identitats absolutament inèdites, les quals esdevenen diferents d'aquelles que tenen els seus pares i familiars, així com de les que presenten altres sectors de la societat que els veu créixer.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bauman, Z. (2007). *Tiempos líquidos*. Ensayo Tusquets. Barcelona.
- Castells, M. (2000). *La galàxia Internet*. Rosa dels Vents. Barcelona.
- Dunbar, C. (2002). *La crisis de las identidades. La interpretación de la mutación*. Bellaterra. Barcelona.
- Erikson, E. (1986) *Sociedad y adolescencia*. Siglo XXI. México DF.
- Felipes, A. (2015). *Coaching de imagen e identidad personal*. CEU Ediciones. Madrid.
- Figuera P., Torrado M., Llanes J. i Pol L. (2012). "Alumnado Emigrante: Satisfacción y actitudes ante la formación en su transición a niveles postobligatorios". A *Revista REID*, octubre, 79-100.
- Funes, J. (2000). "Migración y adolescencia". A E. Aja, F. Carbonell, J. Funes, i I. Vila (ed.), *La inmigración extranjera en España: los retos educativos*, (p. 120-144). Fundació La Caixa. Barcelona.
- Giró, J. (2003). "Asociacionismo étnico, identidad cultural y ciudadanía". A M. Bernuz, M. i R. Susín (ed.), *Ciudadanía. Dinámicas de pertenencia y exclusión*, (p. 155-172). Universidad de la Rioja. Logroño.
- LeBreton, D. (2012). *La edad solitaria. Adolescencia y sufrimiento*. Lom Ediciones. Santiago
- Machado Pais, J. A., (2000). "Las transiciones y culturas de la juventud: formas y escenificaciones". *Revista Internacional de Ciencias Sociales*, (164), 89-100.
- Martí, E. i Orrubia, J. (1997). *Psicología del desarrollo: el mundo del adolescente*. ICE/Horsori. Barcelona
- Ortuño, J. (2014). *Adolescencia: evaluación del ajuste emocional y comportamiento en el contexto escolar*. Universidad de la Rioja. Logroño.
- Rodrigo, M. i Medina, P. (2006). "Posmodernidad y crisis de identidad". *Revista Científica de Información y Comunicación*, (3), 125-146.
- Schreck, A. i Páramo, M. (2013). *Misión imposible: cómo comunicarnos con los adolescentes*. Grijalbo. México.